

**Секція 2. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ВИМОГИ ДО ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА
ОСОБИСТОСТІ ПЕДАГОГА В КОНТЕКСТІ ЗАВДАНЬ НАСТУПНОСТІ ДОШКІЛЬНОЇ
ТА ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ**

**ВИКОРИСТАННЯ СЮЖЕТНО-РОЛЬОВОЇ ГРИ У ПРОЦЕСІ ВИХОВАННЯ
ДРУЖНІХ СТОСУНКІВ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ**

В.Берко, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: О.А.Голюк, кандидат педагогічних наук, доцент

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

**USE OF FULL-ROLE GAME IN THE PROCESS OF EDUCATION OF FRIENDLY
RELATIONS IN CHILDREN OF AN SENIOR PRESCHOOL AGE**

V.Berko, master's student

Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті розкрито вплив сюжетно-рольових ігор на дітей старшого дошкільного віку.

Ключові слова: сюжетно-рольова гра, дошкільний вік, дружні стосунки.

Abstract. The article describes the influence of story-role games on children of the senior preschool age.

Keywords: story-role game, preschool age, friendly relations.

Дошкільний вік – найбільш значущий період становлення особистості. Саме у ці роки дитина набуває початкові знання про навколишнє життя, у нього починає формуватися певне ставлення до людей, до праці, виробляються навички і звички правильної поведінки, складається характер. Все життя дитини дошкільного віку пронизана грою, тільки так вона готова відкрити себе світові і світ для себе. Гра є однією з основних форм організації процесу виховання, навчання і розвитку в дитячому саду.

Гра – самостійна діяльність для дошкільника, що забезпечує йому відчуття свободи, підвладності речей, дій, відносин, що дозволяє найбільш повно реалізувати «тут і тепер», досягти стану повного емоційного комфорту, стати причетним до дитячого суспільства, побудованого на вільному спілкуванні рівних. Гра впорядковує не тільки поведінку дитини, але і її внутрішнє життя, допомагає зрозуміти себе, своє ставлення до світу. Це практично єдина галузь, де вона може проявити ініціативу і творчу активність. І в той же час саме в грі дитина вчиться контролювати і оцінювати себе, розуміти, що вона робить і вчиться діяти правильно. Саме самостійне регулювання дій перетворює дитину на свідомого суб'єкта життя, робить її поведінку усвідомленою і довільною [4, 134].

Формування ігрового колективу залежить від змісту гри, багатства задуму, а сам факт створення колективу, у свою чергу, впливає на розвиток ігрової творчості. Уміння організувати гру, домовлятися, розподіляти ролі необхідні для того, щоб вийшла цікава гра. Навіть із достатнім знанням, багатими враженнями про те, що зображується, задум не втілюється, якщо у дітей не сформовані моральні якості, що необхідні для конкретної творчої гри. Організація дитячого колективу у сюжетно-рольовій грі – це і передумова успіху роботи, й один з її результатів. Для того щоб підтримувати і розвивати інтереси дітей, їх активність, самостійність, цілеспрямованість, необхідна організація дитячого колективу, а сформованість, наявність перерахованих вище якостей допомагають у становленні дружніх взаємин, набуттю навичок колективних дій. Високий рівень ігрової творчості, багатий зміст ігор, згуртований загальними інтересами колективу – усе досягається завдяки тривалій роботі вихователя [9, 85].

З одного боку, у грі виявляється культура поведінки, вихована у дітей поза грою. З другого боку, цікавий зміст дитячих ігор сприяє розвитку дружніх почуттів і об'єднує дітей. Така єдність ігрових і реальних взаємин допомагає створити етичну спрямованість поведінки

дітей. Зробити колективне життя дітей цікавим, дієвим і радісним, щоб діти знаходили втілення своїх задумів і поставлених цілей, – необхідна умова успішного становлення гуманних взаємовідносин між дітьми.

Важливо пам'ятати, що гра є, насамперед, діяльністю, в якій діти, беручи на себе ролі, моделюють саме ті взаємини в які вступають дорослі у реальному житті і, насамперед, у процесі виконання трудових і громадських обов'язків. Відтворюючи діяльність дорослих, їх колективні взаємини і вияви взаємодопомоги, дитина активно оволодіває моральними нормами нашого суспільства. Як зазначають О.Голюк та Н.Пахальчук, для дітей природно зайняти надситуативну позицію – піднятися над світом, розчленованим діяльністю дорослих на окремі «навчальні предмети», і поглянути на ці розчленовування крізь призму гри, казки, досвіду власного «вільного фантазування», що й становить первинний спосіб освоєння універсального людського досвіду (практичного, пізнавального, естетичного, етичного тощо), базових «категорій» культури, їх смислового значення і подальшого перетворення [3].

Ігрова діяльність старших дошкільників піднімається на якісно нову сходинку свого розвитку. Вміння домовлятися, поступатися один одному в інтересах спільної діяльності, відповідально відноситися до доручень вихователя, бережно відноситись до речей – при розвитку цих якостей дитячі взаємовідносини набувають чітко виражений колективний характер. Для таких взаємовідносин характерне більше проникнення дітей в інтереси один одного, у них виникає бажання і реальні можливості для спільного обговорення змісту, розподілу ролей не тільки по бажанню, а й за можливостями дітей. Ці початки гуманних взаємин піднімають гру як діяльність, на більш високий рівень, так як в ній збігаються інтереси декількох учасників, які вносять в сюжетну гру свою ініціативу, творчі відносини до ігрових образів. В сюжетно-рольових іграх ігрові дії виконуються вже не заради самих дій, а для виявлення певного ставлення до партнера відповідно до взятої на себе ролі. Основним змістом рольової гри дітей стають взаємини між людьми та виконання правил, які впливають з тієї чи іншої ролі. Саме правила гри є важливим засобом регулювання взаємин [15, 50].

Належну увагу слід приділяти і складу ігрових об'єднань, оскільки від цього великою мірою залежить злагоженість дій учасників гри, характер їх взаємин. Якщо до складу ігрового об'єднання входять діти, які вже дещо володіють правилами взаємин, то, безумовно, гра проходить злагожено і приносить усім учасникам задоволення і радість. Коли ж у групу вливаються нові діти, педагог повинен продумати, як краще ввести їх в ігрові об'єднання або як створити нові. Тут вихователі допоможе знання індивідуальних особливостей підопічних, рівня розвитку їхніх ігрових умінь. Досвід показує, що найкращим прийомом, який допомагає швидко подружити новачка з ровесниками, є опора на позитивні якості та вміння вихованців. Наприклад, деякі діти погано володіють виконавчими та організаторськими вміннями, але в них гарно розвинута творча уява, вони багато знають про навколишнє життя тощо. Виходячи з цього вихователь може швидко ввести їх в уже досить стабільні ігрові об'єднання, наголосити на тому, що новий товариш знає багато цікавого, такого, що можна використати у грі. В такий спосіб гра може збагатитися і стати значно цікавішою для її учасників, а нова дитина знайде своє місце серед них. Разом з тим вихователь повинен знати, що в давно складене ігрове об'єднання ніколи не варто вводити нових дітей, коли цього не хочуть його члени.

Залежно від конкретної ситуації, вихователь може або запропонувати дитині приєднатися до групи ровесників, які ще не приступили до гри й лише домовляються про її організацію, або ввести уже діючий колектив, доручивши роль помічника. Враховуючи, що старші дошкільники люблять учити інших дітей того, що вміють робити самі, вихователь може попросити когось з них допомогти новачкові оволодіти певними вміннями: «Петрику, ти дуже гарно виконуєш роль капітана. Вся команда чітко виконує твої розпорядження, працює злагожено і дружно. Я б хотіла, щоб ти прийняв у гру Романа і навчив його всього, що вмієш сам». Як правило, діти ніколи не відхиляють особисте прохання старшого, вони залюбки приймають у гру новенького, всіляко опікають його, подають допомогу.

Знаючи рівень розвитку ігрових умінь і вихованості кожної дитини, педагог в процесі керівництва грою в одному випадку лише уточнює взаємини між людьми, ролі яких відтворюються в ній. В другому випадку йому доводиться взяти на себе ту чи іншу роль, щоб розширити знання вихованців про якусь професію, характер взаємин людей тощо [15, 36]. Так у грі «Школа» вихователь бере на себе роль учителя, а всі діти виступають у ролі учнів. Ця гра допомагає педагогові не лише виховувати у дітей справедливе й чуйне ставлення до своїх ровесників, а й розвивати у них організаторські здібності. Роль учителя як всі інші привабливі для дітей ролі, по черзі повинні виконувати всі учасники гри. Звичайно, в один день усі діти не зможуть виступити в головній ролі, а тому слід подбати, щоб гра розгорталась протягом кількох днів підряд. Використання такого прийому дасть можливість запобігти розвитку в деяких дітей таких негативних рис, як самовпевненість і зрозумілість.

Таким чином, становлення гуманних взаємин старших дошкільників великою мірою визначається рівнем розвитку їхньої ігрової діяльності. Саме на ґрунті сюжетно-рольової гри, як основної спільної діяльності дітей, зароджуються їхні перші моральні уявлення про норми та правила спілкування і взаємин з дітьми і дорослими, які їх оточують, з'являються перші симпатії. В грі з найбільшою повнотою і чіткістю виховуються та розкриваються соціально ціннісні якості підростаючої особистості, формується дитяче товариство, свідомість у вчинках та поведінці.

Вивчення і аналіз наукової літератури [1; 2; 5; 6; 7; 8; 10; 11; 12; 14] дозволяють констатувати, що сюжетно-рольові ігри в комплексі з іншими виховними засобами являють собою основу формування гармонійно розвиненої активної особистості, здатної знаходити вихід із критичного становища, приймати рішення, проявляти ініціативу, тобто набувають ті якості, які необхідні в майбутньому житті. У процесі сюжетно-рольової гри розвиваються духовні і фізичні сили дитини; його увагу, пам'ять, уява, дисциплінованість, спритність. Крім того, гра - це своєрідний, властивий дошкільному віку спосіб засвоєння суспільного досвіду. У грі формуються всі сторони особистості дитини, відбуваються значні зміни в його психіці, що готують перехід до нової, більш високої стадії розвитку. Цим пояснюються величезні виховні можливості ігор, яку психологи вважають провідною діяльністю. Гра – явище багатогранне, її можна розглядати як особливу форму існування всіх без винятку сторін життєдіяльності колективу. Так само багато відтінків з'являється з грою в педагогічному керівництві виховним процесом [9, 80].

Останнім часом педагоги і батьки все частіше з тривогою відзначають, що багато дошкільнят відчують серйозні труднощі в спілкуванні з однолітками. Це, як правило, виражається у невмінні знаходити підхід до партнера по спілкуванню, підтримувати і розвивати встановлений контакт, погоджувати свої дії в процесі будь-якої діяльності, адекватно реагувати і висловлювати свою симпатію до конкретної дитини. Окрім того відзначаються складності в умінні співпереживати в печалі і радіти успіху іншої людини – все це призводить до різного роду конфліктів і непорозумінь співрозмовників один одного.

Уміння спілкуватися, будувати і підтримувати дружні взаємини і взаємодіяти, співпрацювати і співіснувати з людьми, в цілому, це необхідні складові повноцінно розвиненої, запорука успішного психічного здоров'я людини.

У процесі гри уточнюються і поглиблюються знання та уявлення дітей не тільки про речі, предмети і явища, але і про правила і норми поведінки і спілкування. Діти вчаться будувати свої взаємини, пізнають ази спілкування з навколишньою дійсністю. Щоб виконати в грі ту чи іншу роль, дитина повинна своє уявлення перевести в ігрові дії. Іноді знання і уявлення про працю людей, про конкретні дії, взаємини виявляються недостатніми, і виникає необхідність їх поповнення. Потреба в нових знаннях виражається в питаннях дітей. Вихователь відповідає на них, прислухається до розмов під час гри, допомагає граючим досягати взаєморозуміння, домовлятися.

Дитина все частіше відтворює в сюжеті різнобічні рольові зв'язки, виявляє гнучкість, вміння змінювати рольові дії. Вдосконалюється процесуальний компонент сюжетно-рольових ігор: зростає здатність дошкільника до самоорганізації, планування ігрових дій,

здатність делегувати повноваження організатора ігрової діяльності найбільш компетентному учаснику. Специфікою сюжетно-рольової гри дитини стає потреба у товаришах, без яких гра втрачає для неї сенс. Спілкуючись з однолітками в ході гри, дошкільник навчається співробітничати, підкорятися, керувати, розподіляти функції, вчиняти справедливо, відчувати себе членом групи, зберігати свої особливості. Зазнає суттєвих змін здатність дошкільника до здійснення контрольних-оцінних дій: реалістичнішою, більш обґрунтованою та більш розгорнутою стає самооцінка, збагачується досвід нормативно-оцінних дій, виробляється звичка здійснювати якісну характеристику своїх ігрових дій та поведінки, збагачується гама переживань з приводу ігрових досягнень та проявів моральності [13, 101].

Організація сюжетно-рольової гри дошкільника передбачає врахування часу та місця її проведення, тривалості, неухильного дотримання правил техніки безпеки та гігієни. Найкращий час для сюжетно-рольової гри у дитячому садочку припадає на ранкові години, час прогулянки або після сну. Тривалість гри в середньому 20 – 40 хвилин. У 3 – 4 р. цей період заповнюється кількома уривчастими іграми, старші діти розгортають 1 – 2 сюжети. Місце для гри слід обирати таке, щоб діти могли розташувати там іграшки, будівлі, конструкції. Найкраще для цього підходять спеціально обладнані ігрові майданчики, кімнати. Попередньо дорослий підбирає відповідний матеріал, передбачивши використання заміників. Атрибути сюжетно-рольової гри повинні бути розташовані в легко доступному для дітей місці. Іноді атрибути формуються у спеціально встановленому порядку, а іноді дітям надається можливість створити ігрове середовище самостійно.

Ефективним прийомом керівництва іграми дітей старшого дошкільного віку є пряма участь педагога в грі дітей. При цьому педагог повинен якомога частіше ставити дитину в позицію «дорослого». Це сприяє розвитку самостійності у дітей.

Отже, вивчивши і проаналізувавши психолого-педагогічну літературу можна зробити наступні висновки. Провідною діяльністю дошкільного віку є гра. Саме в ній складаються і найбільш ефективно розвиваються головні новоутворення цього віку: творча уява, образне мислення, самосвідомість. Особливе значення має гра для становлення різних форм довільної поведінки дітей. Розвиваються довільна увага і пам'ять, супідрядність мотивів і цілеспрямованість дій. Сюжетно-рольова гра проходить тривалий і складний шлях розвитку, починаючись в молодшому дошкільному віці з найпростішої рольової гри та гри «поряд», в старшому дошкільному віці вона сягає найвищого розвитку, трансформуючись у тривалу колективну творчу гру з розгорнутим сюжетом. Сюжетно-рольова гра повинна відповідати сучасній діяльності дорослих людей. Оскільки у зв'язку з розвитком науково-технічного прогресу з'являється багато нової техніки, багато нового в житті людей, завданням вихователя є створення умов для відображення цього в сюжетно-рольових іграх дітей.

Список використаних джерел:

1. Голюк О.А. Ціннісні орієнтації батьків як основа забезпечення гармонійного буття дитини у сім'ї / О.А.Голюк // Імідж сучасного педагога. – 2015. – № 6 (155) – С. 41-44.
2. Голюк О.А. Воспитание у детей чувства собственного достоинства как проекции морально-гуманистических ценностей/ О. А. Голюк, Анна Гайдукевич, Н. А. Пахальчук, И. В. Карук, К. А. Колесник / Science Review. – Warsaw (Poland). – 2018. – № – 1 (8), January. – Vol.5. – С.13-17.
3. Голюк О. Методичні аспекти розвитку творчої уяви дітей дошкільного віку / Оксана Голюк, Наталя Пахальчук / Transformations in Contemporary Society: Humanitarian Aspects : monograph. – Opole : The Academy of Management and Administration in Opole, 2017. – С. 223-229.
4. Гра дошкільника / за ред. С.Л. Новосолової. – М. : Просвещение, 1989. – 284 с.
5. Демченко О.П. Виховні ситуації в особистісно зорієнтованому просторі початкової школи : монографія / О.П.Демченко. – К. : Видавничий Дім «Слово», 2014. – 416 с.
6. Каплінський В.В. Наукова лабораторія педагогічної майстерності викладача вищого навчального закладу як школа формування професійної компетентності / В.В.Каплінський, Н.І.Лазаренко // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка та психологія. – № 48. – Вінниця : ТОВ «Нілан ЛТД». – С.13-19.
7. Колеснік К.А. Основні орієнтири виховання підростаючого покоління в Україні / К.А. Колеснік // Наукові пошуки XXI століття : молодіжний вимір III Міжнародної дистанційної науково-практичної конференції. – Київ, 2015. – С. 177-182.

8. Колосова О.В. Формування соціальної компетентності дошкільників засобами сюжетно-рольової гри // Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій: збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів інституту педагогіки, психології і мистецтв (Вінниця, ВДПУ ім. М.Коцюбинського, 3-5 квітня 2013.) / за ред. Г.С.Тарасенко; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, інститут педагогіки, психології і мистецтв. – Вінниця: ТОВ «Нілан ЛТД», 2013. – Вип.2. – С. 162-166.
9. Короткова Н. А. Сюжетно-рольова гра старших дошкільників / Н.А.Короткова // Дитина в дитячому саду. – 2006. – № 4. – С. 79-87.
10. Крутий К.Л., Маковецька Н.В. Інноваційна діяльність у сучасному дошкільному навчальному закладі: методичний аспект. – Запоріжжя: ТОВ «ЛПІС» ЛТД, 2004. – 128 с.
11. Лазаренко Н. І. Розвиток пізнавальної активності першокласників у період навчання грамоти / Н.І.Лазаренко // Початкова школа. – 1999. – № 5. – С.13-16.
12. Любчак Л.В. Методика організації ігрової діяльності: Практикум / Л.В.Любчак, К.А.Колеснік. – Вінниця : ЦОП «Документ Принт», 2017. – 196 с.
13. Методичні рекомендації до програми виховання і навчання в дитячому садку / за ред. Л.В Русскова. – М. : Просвещение, 1986. – 280 с.
14. Присяжнюк Л. Як візьмемось разом, скарб знайдем одразу! : квест-гра для дітей середньої (старшої) групи / Л. Присяжнюк // Дошкільне виховання. – 2017. – № 11. – С. 30-31.
15. Щербакова Є.І. Формування взаємин дітей у 3-5 років у грі / Є.І.Щербакова. – М. : Просвещение, 1984. – 78 с.

ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГО-ВАЛЕОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ У ПЕДАГОГІЧНОМУ КОЛЕДЖІ

І.Бузенко, аспірант

Науковий керівник: В.А. Фрицюк, доктор педагогічних наук, доцент

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

FORMING ECOLOGICAL AND VALEOLOGICAL COMPETENCE OF FUTURE TEACHERS IN PEDAGOGICAL COLLEGE

I. Buzenko, postgraduate student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті аналізується проблема формування еколого-валеологічної компетентності майбутнього вчителя. Розглядаються різні підходи до визначення поняття екологічної та валеологічної компетентності. У дослідженні визначено екологічну компетентність майбутніх учителів як комплексну якість, що пов'язана не лише з підготовленістю і здатністю вчителя до практичного вирішення екологічних завдань, а й наявністю у нього ряду особистісних якостей у поєднанні з необхідним запасом знань і умінь ефективно діяти у проблемних ситуаціях.

Ключові слова: компетентність, екологічна компетентність, підготовка майбутнього вчителя.

Abstract. The article analyzes the definitive approaches to the concept of «eco-valeological competence» and those close to the concepts under investigation. The study of the process of forming the ecological and valeological competence of primary school future teachers requires clarification of the conceptual apparatus of the problem.

Key words: competence, ecological competence, training the future teacher.

Стан еколого-валеологічної освіти й виховання підростаючого покоління значною мірою залежить від рівня сформованості відповідної компетентності вчителя та професійної готовності його до означеного напрямку педагогічної діяльності. Досягти цього можна шляхом формування еколого-валеологічної компетентності студентів педагогічного коледжу в процесі їхньої професійної підготовки.

На жаль, у підготовці вчителів у педагогічних коледжах є ще багато неузгоджених питань, а в розробках її теоретичних основ є ще чимало невирішених проблем, зокрема, формуванню еколого-валеологічної компетентності студентів педагогічного коледжу в процесі професійної підготовки відводиться недостатньо уваги.